

Jurriën van Deijk bestudeert een mogelijke berkenwintervlinder. beeld Kees van Reenen

Winteruilen. beeld Wikimedia

Wintervlinders worden in het donker aangetrokken door kunstlicht en blijven soms de hele nacht gedesorienteerd zitten tegen een bakstenen muur, waardoor ze zich niet kunnen voortplanten. beeld Kees van Reenen

Nachtvlinderdeskundige Jurriën van Deijk heeft een kleine wintervlinder gevangen in zijn vlinder-net. beeld Kees van Reenen

„Hun vleugels zijn gereduceerd tot stompjes waarmee ze niet kunnen vliegen”

wintervlinder in zijn vlinder-net. Even later ontdekt hij tegen de lampenkap zowaar een grote wintervlinder: dezelfde vorm, groter formaat.

Bakstenen muur

Een verlichte bakstenen muur blijkt een nog veel aantrekkelijker plek te zijn. Hier telt Van Deijk er zeven binnen de lichtkring van één lamp. „Eigenlijk is het best triest”, vertelt hij. „Die bestjes worden aangetrokken door het licht, raken gedesorienteerd en weten soms geen vrouwtje meer te vinden. Daar komt bij dat door het licht de chemische samenstelling van de geurstoffen die de vrouwtjes afscheiden verandert en daardoor minder mannetjes lokt.”

Het gevolg is dat de populatie wintervlinders instort. „Er loopt nu al zes jaar een onderzoek naar het verschil tussen kleuren ver-

lichting en diverse lichtbronnen. Ledlampen lijken minder vlinders aan te trekken, dus dat is gunstiger voor ze. Hopelijk kunnen we dat onderzoek nog een paar jaar voortzetten en zo meer te weten komen over de precieze invloed van de lichtvervuiling.”

Appelstroop

Er zijn trouwens meer nachtvlinders actief. „Bij de nachtvlinderwachting op vlindernet.nl kun je zien dat er nog zo'n acht soorten actief zijn. Daarbij zitten soorten zoals het roesje, waarvan de meeste al wel een overwinteringsplek hebben gevonden, maar ook winteruilen, die nog volop vliegen. Die lok je echter niet met licht, maar met smeet. Dat kun je zelf maken met appelstroop, suiker en wat alcohol. Dat goedje smeet je op een boomstam en daar komen de winteruilen op af. Succes!”

beleving

Sneeuwvlokjes

tekst en beeld Christien Mouw

Ze zijn vederlicht, en dwarrelen overall heen. Bij het geringste zuchtje wind veranderen ze van koers. Wie probeert ze na te kijken, zal al snel merken dat dat niet gaat lukken. Hoe gaaf is het om tijdens zo'n sneeuwbus met je hoofd omhoog naar de neerdwarrelende vlokken te kijken. Net zolang totdat het gaat dansen voor je ogen. De sneeuwvlokjes brengen langzaam maar zeker een wit laagje aan op alles wat er nu buiten kleurloos bijstaat. Dromerig word ik ervan. Ik laat me meevoeren op de cadans van de neerdwarrelende vlokken, die mij voor eventjes van de buitenwereld afsluiten. De meeste mensen dromen van een witte Kerst. Dat zit er dit jaar niet in. Wat kan het wonderbaarlijk stil zijn als ik met de kudde schapen over een besneeuwd bospad trek. De hoogdrachtige schapen lopen traag. Rond de kerstdagen wordt het eerste lammetje verwacht. De vele hoefjes laten een lang spoor achter in de smetteloos witte sneeuw, dat zich als een breed lint over het bospad uitstrekt. Het ijle geluid van een klingelend schapenbelletje klinkt als een nodigende kerkklok. Een roodborstje kijkt nieuwsgierig vanaf een groene sparrentak nieuwsgierig toe hoe de schapen het geopende hek passeren. Neerdwarrelende sneeuwvlokjes kunnen ons oproepen tot verwondering, en tot aanbidding van de Schepper ervan.

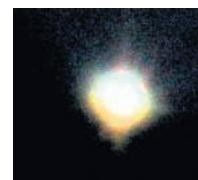
detail

Avondster

tekst Janneke van Reenen
beeld Wikimedia

Zelfs voor de grootste analfabeet op het gebied van de sterrenkunde moet het in deze tijd mogelijk zijn om Venus, de avondster, aan te wijzen. Zeker als het vroeg donker is, vormt deze planeet een opvallende verschijning. Venus is al een paar maanden aan de avondhemel te zien en wordt steeds beter zichtbaar.

Inmiddels gaat de planeet zo'n twee uur na de zon onder en staat hij iedere dag een stukje hoger boven de zuidwestelijke horizon. Na de maan is Venus de helder-

ste verschijning aan de nachtelijke hemel. Omdat deze planeet dicht bij de zon staat dan de aarde, bevindt hij zich altijd dicht bij de zon en is hij afwisselend in de ochtend en in de avond te zien. Tenminste, als het helder is. Zo komt het dat hij nu avondster wordt genoemd, en over een maand of wat weer morgenster.

Kleine wintervlinder. beeld Wikimedia

Alleen het mannetje van de grote wintervlinder heeft goed ontwikkelde vleugels. beeld Wikimedia

Berkenwintervlinder. beeld Wikimedia

Het roesje, een fraai getekende nachtvlinder, gaat pas rond december in overwintering. beeld Kees van Reenen

Lichtvervuiling nekt WINTERVLINDERS

tekst Kees van Reenen

Het Noorse woord voor vlinder is veelzeggend: "sommerfugl", zomer-vogel. Toch bestaan er volgens nachtvlinder-specialist Jurriën van Deijk ook wintervlinders.

De avond is gevallen, de lange donkere winter-nacht is aangebroken. In bewoonde gebieden is het niet echt donker geworden: overal brandt kunstlicht. Zo ook in het Horapark in Ede. Jurriën van Deijk werkt bij de Vlinderstichting onder meer aan de heruitgave van een nachtvlinder-gids. Hij is gespecialiseerd in nachtvlinders, al heeft hij een brede belangstelling en ontdekte hij eind oktober op de Maasvlakte

nog een nieuwe vogelsoort voor Nederland, de bergheggenmus. De onderzoeker heeft bewust het Horapark uitgekozen voor een speurtocht naar een bijzondere nachtvlindersoort. „Er staan hier veel bomen, en er zijn lampen. Daar komen ze op af.“ „Ze“, dat zijn wintervlinders. Er bestaat namelijk een groep nachtvlinders die juist in de winter-maanden actief zijn: de grote, de kleine en de berkenwintervlinder, behorend bij de nachtvlinder-groep van de spanners.

Koolmezenvoedsel

De mannetjes wachten meestal tot na de eerste nachtvorst met ontpoppen en uitvliegen, op zoek naar een vrouwtje. „Die vrouwtjes zien er vreemd uit, heel anders dan de mannetjes“, zegt Van Deijk. „Hun vleugels zijn gereduceerd tot stompjes waarmee ze niet kunnen vliegen.“

De rupsen van de kleine wintervlinder leven hoog in de kruin van inlandse eiken, waar ze zich tegoed doen aan de bladeren en soms zelfs een plaag kunnen veroorzaken. Door hun grote aantal vormen ze het belangrijkste voedsel voor koolmezen.

Uiteindelijk slaagt een op de honderd rupsen erin volgroeiend de grond te bereiken om zich daar te verpoppen. Daar wachten ze op een gunstige tijd om in volgroeiend stadium tevoorschijn te komen. Vooral het weer speelt daarbij een rol, maar verder is er nog veel onbekend over de wintervlinders. Als de omstandigheden het volgende seizoen ongunstig blijven kunnen ze een jaar langer blijven zitten.

Met een zaklampje en een vlindernet in de aanslag speurt Van Deijk in het kantorenpark naar zomereiken, aan hun ruwe schors te onderscheiden van de

beuken die hier ook veel staan. Daar moeten de vrouwtjeswintervlinders zitten, maar niet eentje laat zich zien. „Geen wonder, want ik heb ze dit jaar nog helemaal niet gevonden.“

Er zijn dit jaar ook minder nachtvlinders: „Qua aantal soorten gaat het wel, maar qua aantal vlinders zijn er echt minder. Hoe dat komt is een raadsel, maar in een nacht vang ik soms vijftien vlinders verdeeld over evenveel soorten, terwijl ik anders met evenveel soorten wel een paar honderd exemplaren vang. Overigens komt meer dan honderd soorten per nacht ook voor.“

Dat nachtvlinderen werkt als volgt: „Je spant een laken van 2 bij 2 meter en zet er een lamp van 250 watt achter. Daar blijf je dan de hele nacht bij zitten om de soorten die op het licht afkomen op naam te brengen.

Vooral een overgangszone zoals een bosrand is kansrijk. In mijn eigen tuin heb ik trouwens een val staan, dan kan ik 's morgens kijken wat erin gekomen is.“

Moeilijk te zien

Warempel, daar zit in het licht van de zaklamp een kleine wintervlinder tegen een boomstam. Een mannetje, dat wel. Van Deijk: „Het zou ook nog een berkenwintervlinder kunnen zijn, maar de verschillen zijn moeilijk te zien. De bovenkant van de achtervleugels is bij de berkenwintervlinder wit, terwijl die bij de kleine grijsbruin is. Maar als ze zitten, houden ze hun achtervleugels meestal verborgen onder de voorvleugels.“

Met een potje vangt hij het bestje, maar even later laat hij de vlinder weer vliegen. Onder een straatlantaarn vangt de onderzoeker een kleine